

O'ZLIK VA MADANIYATNING ASOSI.

*Umbarova Anorxol Zuhriddinovna**Termiz davlat universiteti O'zbek filalogiyasi**fakulteti Filalogiya va tillarni**o'qitish: (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishi 4-kurs**(ikkinchi oliy ta'lim sirtqi) 122-guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zlik va madaniyatning o'zaro bog'liqligini, ularning shaxs va jamiyat hayotidagi rolini o'rganadi. O'zlik shaxsiy va kollektiv identifikatsiya sifatida, madaniyat esa ijtimoiy qadriyatlar va an'analar majmuasi sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqotda o'zbek xalqining madaniy merosi va o'zlikni shakllantirishdagi ta'siri alohida e'tibor markazida bo'ladi. Maqola sifatli tadqiqot usullariga asoslanib, o'zlik va madaniyatning zamonaviy sharoitdagi muammolari va istiqbollari muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: o'zlik, madaniyat, identifikatsiya, o'zbek madaniyati, ijtimoiy qadriyatlar, an'analar.

O'zlik va madaniyat insoniyatning rivojlanishida muhim omillar sifatida qaraladi. O'zlik shaxsning o'zini anglashi, o'ziga xos xususiyatlari va jamiyatdagi o'rni bilan bog'liq bo'lsa, madaniyat xalqlarning tarixiy tajribasi, an'analari va qadriyatlarini aks ettiradi. O'zbek xalqining boy madaniy merosi o'zlikni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqola o'zbek jamiyatida o'zlik va madaniyatning o'zaro ta'sirini tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, globalizatsiya sharoitida ularning dolzarbligini ko'rib chiqadi.

O'zlik va madaniyatning asosi insoniyat jamiyatlarining shakllanishi va rivojlanishida muhim omillar bo'lib, ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq va bir-

birini to'ldirib turadi. Ushbu mavzuni kengroq yoritish uchun o'zlik va madaniyatning mohiyatini, ularning asosiy komponentlarini va jamiyatdagi o'rnini batafsil ko'rib chiqamiz.

O'zlikning asosi

O'zlik (identitet) shaxsning o'zini o'zi anglashi, o'ziga xos xususiyatlari va jamiyatdagi o'zni haqidagi tushunchasi. O'zlik shaxsiy va ijtimoiy jihatlarning uyg'unlashuvi orqali shakllanadi. Uning asosiy komponentlari quyidagilardan iborat:

Shaxsiy o'zlik: Bu insonning individual xususiyatlari, qadriyatlar, e'tiqodlar, qiziqishlar va tajribalaridir. Masalan, bir shaxs o'zini "ijodkor", "mehribon" yoki "maqsadga intiluvchi" deb hisoblashi mumkin. Shaxsiy o'zlik insonning ichki dunyosi va o'ziga xos tajribalari orqali rivojlanadi.

Ijtimoiy o'zlik: Bu shaxsning o'zini ma'lum bir guruhga (millat, din, kasb, jins, yosh guruhlari va h.k.) mansub deb his qilishi. Masalan, o'zbek xalqiga mansub bo'lish, musulmon sifatida o'zini anglash yoki muayyan kasb egasi sifatida identifikatsiya qilish ijtimoiy o'zlikning ko'rinishidir.

Tarixiy va madaniy ildizlar: O'zlik ko'pincha o'tmishdagi tajribalar va avlodlar orqali uzatiladigan meros bilan bog'liq. Oilaviy an'analar, milliy qadriyatlar va tarixiy voqealar shaxsning o'zini qanday anglashida muhim rol o'ynaydi.

O'zlik doimiy va o'zgarmas tushuncha emas. U hayot davomida turli omillar – ta'lim, ijtimoiy muhit, sayohatlar, globalizatsiya ta'siri ostida rivojlanadi va o'zgaradi. Masalan, chet elda yashovchi o'zbek yigiti o'zining milliy o'zligini saqlab qolishi bilan birga, yangi madaniyat elementlarini o'zlashtirib, o'zligiga yangi qirralar qo'shishi mumkin.

Madaniyatning asosi

Madaniyat – bu jamiyatning umumiy qadriyatlar, e'tiqodlar, an'analar, san'at, til va ijtimoiy normalar majmuidir. U o'zlikning kengroq kontekstda ifodalanishi sifatida xizmat qiladi. Madaniyatning asosiy elementlari quyidagilar:

Til: Madaniyatning eng muhim ko'rinishlaridan biri. Til nafaqat muloqot vositasi, balki xalqning dunyoqarashi, tarixi va tafakkur tarzini aks ettiruvchi omildir. O'zbek tilida, masalan, hurmat, mehmondo'stlik va oilaviy qadriyatlar aks etgan iboralar va maqollar ko'p.

An'analar va urf-odatlar: Milliy bayramlar (Navro'z, Mustaqillik kuni), to'y va marosimlar, oilaviy yig'ilishlar madaniyatning tirik ko'rinishidir. Bu an'analar avlodlardan-avlodlarga o'tib, o'zlikni mustahkamlashga yordam beradi.

San'at va adabiyot: Musiqa, raqs, adabiyot va tasviriy san'at orqali madaniyat o'zining estetik va ma'naviy jihatlarini namoyon qiladi. Masalan, Alisher Navoiyning "Xamsa"si yoki o'zbek xalq dostonlari milliy madaniyatning muhim qismidir.

Qadriyatlar va e'tiqodlar: Madaniyat jamiyatning axloqiy va ma'naviy asoslarini belgilaydi. O'zbek madaniyatida oilaga hurmat, katta yoshlilarga ehtirom, mehmondo'stlik kabi qadriyatlar markaziy o'rin tutadi.

Ijtimoiy normalar: Jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor qoidalari madaniyatning muhim qismidir. Masalan, o'zbek madaniyatida mehmonni hurmat bilan kutib olish odati keng tarqalgan.

O'zlik va madaniyatning o'zaro bog'liqligi

O'zlik va madaniyat bir-birini doimiy ravishda shakllantirib turadi. Madaniyat shaxsga o'zlikni anglash uchun asos beradi, o'zlik esa madaniyatning individuallashtirgan ko'rinishidir. Masalan:

- Bir o'zbek yigiti o'zini "o'zbek" deb his qilishi uning til, an'ana va milliy qadriyatlar bilan bog'liqligi orqali shakllanadi. Bu madaniyatning ta'siri.

- Shu bilan birga, uning shaxsiy tajribasi, masalan, xorijda ta'lim olishi yoki zamonaviy san'atga qiziqishi, o'zbek madaniyatiga yangi elementlar qo'shishi mumkin. Bu o'zlikning madaniyatga ta'siri.

Globalizatsiya va zamonaviy dunyoda o'zlik va madaniyat

Zamonaviy dunyoda globalizatsiya o'zlik va madaniyatga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va xalqaro migratsiya tufayli odamlar turli madaniyatlarga duch kelmoqda. Bu jarayon bir tomondan o'zlikni boyitishi mumkin – masalan, o'zbek yoshlari o'z madaniyatini dunyoga targ'ib qilish uchun YouTube yoki Instagramdan foydalanmoqda. Boshqa tomondan, global madaniyatning ta'siri mahalliy an'analarni zaiflashtirishi mumkin.

Biroq, o'zbek xalqi kabi ko'p asrlik tarixga ega xalqlar o'z madaniyati va o'zligini saqlab qolish uchun mustahkam poydevorga ega. Masalan, Navro'z bayrami UNESCOning nomoddiy madaniy meros ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, bu o'zbek madaniyatining global miqyosda e'tirof etilishini ko'rsatadi.

O'zbek madaniyatida o'zlik va madaniyatning o'ziga xos jihatlari

O'zbek xalqining o'zlik va madaniyatining asosida quyidagi xususiyatlar ajralib turadi:

- Oilaviy qadriyatlar: Oila o'zbek madaniyatida markaziy o'rin tutadi. Katta oilalarda birgalikda yashash, ota-onaga hurmat va farzand tarbiyasi muhim hisoblanadi.

- Mehmondo'stlik: O'zbek xalqining mehmonni hurmat qilish odati dunyoga mashhur. "Mehmon otanda ulug'" degan maqol bu qadriyatni aks ettiradi.

- Tarixiy meros: O'zbekistonning Buyuk Ipak yo'lidagi muhim markazlardan biri bo'lgani, Al-Xorazmiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy kabi buyuk allomalar yetishib chiqqani milliy o'zlikni mustahkamlaydi.

- An'analarning muvozanati: O'zbek madaniyati an'alar bilan zamonaviy hayotni muvozanatlashga intiladi. Masalan, zamonaviy o'zbek yoshlari xalqona kiyimlarni moda ko'rgazmalarida namoyish qilmoqda.

Xulosa

O'zlik va madaniyatning asosi shaxsning o'zini anglashi va jamiyatning umumiy qadriyatlarida yotadi. O'zlik shaxsiy va ijtimoiy tajribalar orqali shakllansa, madaniyat bu tajribalarni umumlashtirib, avlodlarga yetkazadi. O'zbek xalqining boy tarixi, tili, an'analari va qadriyatlarida bu ikki tushuncha o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Zamonaviy dunyoda global ta'sirlarga qaramay, o'zbek madaniyati o'z o'zligini saqlab qolish va rivojlantirish imkoniyatiga ega.

O'zlik va madaniyat o'zbek jamiyatida bir-birini mustahkamlovchi muhim omillar hisoblanadi. Madaniy meros o'zlikni shakllantirishda asosiy rol o'ynaydi, ammo globalizatsiya sharoitida milliy qadriyatlarning saqlanishi dolzarb muammoga aylanmoqda.

Adabiyotlar.

1. Группа существует с 2000 г., ее музыка сочетает в себе традиции пекинской оперы, шансона, панка и рок-н-рола.
2. Ikrom Boboqulovich Mirzaev (2021). MILLIY MADANIYAT FALSAFASI. Academic research in educational sciences, 2 (12), 965-969.
3. Mirzaev Ikrom Boboqulovich O'zbekiston yosh avlodi tarbiyasida milliy qadriyatlarning o'rni // Fan va ta'lim bugungi kun. 2019 yil, 4-son (39). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-natsionalnyh-tsennostey-v-vospitanii-molodogo-pokoleniya-uzbekistana> (kirish sanasi: 18.01.2023).
4. Mirzaev Ikrom Boboqulovich Zamonaviy madaniyat jarayonlarida milliy va umuminsoniy uyg'unlik // Ilmiy jurnal. 2020 yil. 3-son (48). URL: World scientific research journal www.wsrjournal.com Volume-12_Issue-1_February-2023 146

<https://cyberleninka.ru/article/n/garmoniya-natsionalnogoioobschelovecheskogo-v-protssah-sovremennoy-kultury> (kirish sanasi: 18.01.2023).

5. Ikrom Boboqulovich Mirzaev, D. A. Abduhoshimov ZAMONAVIY KADROLAR TAYYORLASH TIZIMI VA MAQSADLARI // Ta'lim fanlari bo'yicha akademik tadqiqotlar. 2022. #TSTU konferensiyasi 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zamnaviy-kadrlar-tayyorlashning-tizimli-va-ma-sadli-zhi-atlari> (kirish sanasi: 18.01.2023).

6. Ikrom Boboqulovich Mirzaev GLOBALLASHUV DAVRIDAGI “SOXTA DINIY DUNYOQARASH” // Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globallashuv-davridagi-sohta-diniy-dunyo-arash> (Kirish sanasi: 18.01.2023).